

Türk Tıp Tarihi Arkivi

Cilt 2. No. 7. 1938

İBNİ SİNA

(Hayyibni Yakzan)

Uyanık oğlu Dirinin hayal, gazab ve şehvet üzerine temsilleri

Dr. A. Süheyl Ünver

Hayyibini Yekzanın Arabca metni Avrupada basılmışdır. Kütüphanelerimizde el yazması müteaddid nushaları vardır. Bizde de ilk defa bunu tarafından tashih edilen mutena bir nushasından Türkçeye terceme eden İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Ord. Profesörlerinden Şerefeddin Yaltkayadır. Bunun Arabça ve Türkçesi İBNİ SİNA'nın 900 üncü yıl dönümü münasebetile Türk Tarih Kurumunun basdırdığı İBNİ SİNA kitabına derç edilmiştir. Arabcaya derin bir vukufu olan Rrof. Ş. Yaltkayanın bu tercemesi ve ilâve ettikleri iki mukaddime çok kıymetlidir. İşte bu makaleye bu tercemededen istifade ile akıl, vâhime, muhayyile ve diğer iç ve dış kuvvet ve hasseler hakkındaki temsili ilk kısmı ve bu arada hayal, gazab, ve şehvet üzerine Uyanık oğlu Diri (Hayyibini Yakzan) ın temsilleri alınmıştır. Bu satırlar dikkatle okunmağa değer. Alt tarafının da İBNİ SİNA eserinde sayın Profesörün tercemesinden okunmasını tavsiye ederiz.

Profesör Ş. Yaltkaya Hayyibini Yakzan'ın iyi anlaşılması için Orta zaman Filosoöflarının Komogoni, Rubiyat ve Bioloji hakkındaki telâkkilerini ilk mukaddimede izah etmişlerdir.

İkinci mukaddimede İBNİ SİNA'nın şarkda ilk defa felsefi ve remzi hikâye yazmış bir şahsiyet olduğunu öğreniyoruz. Eski Yunanlılar tarafından bu tarzda yazılmış bir hikâyeden ilk defa kitaplarında yine bu değerli hekim ve Filosoöfümüz bahsetmiştir. Huneyn bin İshak tarafından Yunancadan Arabçaya terceme edilmiş olan bu hikâye (Selamanü Ebsal) ismini taşır.

Ayrıca İBNİ SİNA'nın da bir (Selamanü Ebsal) i vardır. Demek bundan ilk ilhamı alıp Şarkda ilk defa böyle bir hikâye yazan

Alman müellifi adının yanlış imlasından belki şu neticeye varılır ki «Stork» imlası Ö harfini kolayca telâffuz eden bir alman yahut bir türkün değil bir İtalyan, bir İspanyol ya Romanyalı, bir Slav, bir Rum, bir Ermeni, yahut bir Arab gibi ana dilinde Ö harfi mevcut olmıyan bir zatın nüfuzu altında husule gelmiştir.

Araştırmalarım sonunda Viyana, Berlin, Münih ve sair Alman kütüphaneleri müdürlerinin, hafızı kütüphanelerinin idare memurlarının her sitayişe lâıyk iltifatlarını şükranla anmalıyım, ki yalnız bilgi muhiplerinin yardımı sayesinde incelemelerimi ilerledip başarmak mümkün olmuştur.

Son

München, Preysingstr. 12 - III. Eylül 1937.

Türk Tıp Tarihinde Veba hastalığına karşı Kına tatbiki

Dr. A. Süheyl Ünver

Aşır efendi kütüphanesinde 275 numarada kayıtlı 3 adet Veba Risalesinin başında boş sahifede Farsca mecmuaün nevadir den çıkarılma ve başına (Veba hususunda garip bir şey) levhasile konmuş bir müşahede vardır. Bu Metnin Bay Abdülbakî Gölpınarlı tarafından Türkçeye çevrilen sureti budur :

(Tabakatı Nasiride mervidir ki Cengiz Han hadisesinde Moğol Askeri on dokuz ay Seyistan Kalesi kenarında kaldılar ve hiç bir suretle kaleyi ele geçiremediler. Nihayet kaledeki Müslüman topluluğuna hastalık ve Veba arız oldu ve iş bir dereceye irişdi ki yüz, ikiyüz bir yere cem olurdu. Duyan ve söyliyenerden Irak hepsi birden hakkın rahmetine vasil olurlardı. Veba'nın ekserisi, tutulanların ağızlarında hastalık peyda eder ve dişleri oynatırdı. Üçüncü günü de ölürlardı.

Birden bir kadının ağzı ağrımağa başladı. İkinci günü dişleri

Bir tek imlâ tarzından koca bir kitabı satırbaşlarına kadar dikkat ederek terceme eden büyük mütercimi velevki varit dahi olmasa bu şekilde düşünmek asla muvafık değildir. Battisti imlâsını Kamuscu Asım tarihinde باطیسطی yazıyor.

Störk, Şanizade, Süsseim ; Türk Tıp Tarihinde unutulmadan yaşayacak üç isim. Aziz dostumu hörmetle selâmlarım. Ankara, F. N.

oyladı. Kadının küçük bir kızı vardı. Onu yanına çağırıp : — Bu gece sana Kına yakayım. Yarın üçüncü gün ve ananın ölecği gündür deyip bu niyetle kızın eline ayağına kına yakdı.

Kadınların Kına yakdıkları vakit parmaklarını ıslatmak için ağızlarına götürmeleri adetleridir. Bu suretle kınayı o yerden başka bir yere naklederler.

Kına yakmak işini tamam edince kalben öleceğini cezmederek uyudu. Sabahleyin, Halk onu hayatta ve sıhhatta görünce taaccüb ederek hastalığının geçmesi hususundaki sebebi sordular. Kadın:

Ben hiç bir şey yapmadım. Ancak Kıza Kına yakdım. Elim ıslandı. Kınanın eseri dişime tesir etti dedi.

Bunun üzerine bu illeti defeden şeyin Kına olduğunda ittifak ettiler. Bu hasa etrafa yayıldı ve her kimde bu illet husule gelirse agzına Kına koyunca Sıhhat bulurdu. Bu suretle bir (Men) Kına iki yüz elli kızıl dinara çıktı ve kimde Kına varsa ondan pek büyük servete nail oldu).

Bu müşahede Kalede Veba hastalığından ayrı (sarı) hastalıklar zuhuruna işaret ve tesadüfen Kına koyduktan sonra hastalığa karşı tesiri ve Halkın sonra bu tesiri iyi izah edilemeyen bu maddeye karşı alâkasının ruhi tedavide ehemmiyetini göstermesi

itibarile haizi dikkattır Ayrıca Veba tarihine eski Türklerin Bit-tasadüf müracaat ettikleri Kına koyma usulü de katılmağa değer.

L'application du Henné comme traitement de la Peste dans l'Histoire de la Médecine turque

Dr. A. Süheyl Ünver

Il existe, dans la première page vide de l'article sur la peste se trouvant au numéro 75 de la bibliothèque de Achir efendi, une observation en Persan. Ce texte intitulé «une chose extraordinaire sur la peste» et qui été pris du medjmaün Nevadir, a été traduit au ture par Abdülbağ Gölpinarlı :

«Il est dit dans le Tabakati Nasiri, que, pendant les guerres de Djengiz han, les soldats mongols ont été obligés d'assiéger la forteresse de Seyistan pendant 19 mois sans pouvoir pénétrer. Mais à la fin, la maladie et la peste ayant frappé les musulmans, ils meurent par centaines. La maladie commençait par une stomatite et le déchaussement des dents. Le troisième jour, les malades succombaient.

Soudain, une femme eut mal à la bouche. Le deuxième jour ses dents s'ébranlèrent. Cette femme avait une petite fille. Elle l'appela et lui dit : «Ce soir, je vais te mettre du Henné. Car demain, c'est le troisième jour, et je vais mourir.» Puis elle mit du henné aux mains et aux pieds de sa fille.

Il est d'usage chez les femmes que se mettent du henné de se mouiller les doigts en le portant à la bouche. Elles transportent de la sorte cette matière d'un endroit à l'autre.

Après avoir appliqué le henné ; la pauvre femme qui était sûre de mourir s'endormit. Le lendemain matin les gens qui la virent guérie s'étonnèrent et lui en demandèrent la cause. La femme répondit : «Je n'ai rien fait. J'ai seulement mit du henné à ma fille. Ma main s'est mouillée. Le henné qui toucha ma bouche, guérit mes dents».

Après cela, on comprit que le henné guérissait cette maladie. Cette anecdote se propagea et chaque malade atteint de la peste fut guéri par ce traitement. Le prix du henné haussa jusqu'à 250

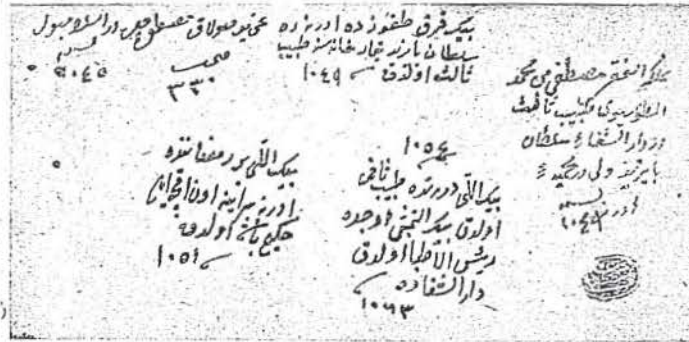
dinars d'or le (min), et tous ceux qui en possédaient devinrent riches».

Cette observation est particulièrement intéressante car elle démontre qu'il existait dans la forteresse, d'autre maladie contagieuses outre la peste, et que l'action du henné inconnue du peuple, était considérée comme psychique, ce qui prouve l'importance donnée à ce genre de traitement. On est donc dans la nécessité d'ajouter à l'histoire de la peste, le traitement par le henné, qui a été employé par hasard par les anciens Turcs.

Edirne Darüüşşifası ve Sarayı Başhekimi Tosyalı Mustafa

Dr. A. Süheyl Ünver

Reisülküttab Mustafa efendi kütüphanesinde 732 numarada kayıtlı İbni Nefis eserinin son boş sahifesinde Edirne Sarayı Başhekiminin kendi yazısile şu kısa tercemei haline şahid olduk.

İbni Nefisin bu eserine tesahüb ederken koyduğu temellük kitabesi yanına da sıra ile tercemei halinin mühim safhalarını sıralıyor. Bu kitabı elde ettiği 1049 (1639) senesinde Edirne'de Bayezid II Darüüşşifası üçüncü hekimi bulunuyor. Bu eserin 1045 (1635) de İstanbul'da Mustafa Çelebi elinden alındığı ve 330 kuruş ? kıymetine malik olduğu işaret edilmiş. Bu Tosyalı'nın yazısına benzemiyor. Zira kitab Tosyalı'ya 4 sene sonra geçmiş bulunuyor. Yine aynı heminin 1054 (1644) de yani 5 sene sonra mezkûr